

škôl na Slovensku (N 384 respondentov), zastúpené boli všetky kraje. Výsledky ohľadne výskytu zdravie ohrozujúceho problémového správania žiakov a ich frekvencie prezentujeme v tabuľke 1.

Výsledky výskumu prezentujú z pohľadu učiteľov výrazné rozšírenie rizikového, resp. problémového správania u žiakov základných a stredných škôl. Ich sprievodným javom je množstvo negatív vrátane možných dopadov na zdravie.

Záveru nášho výskumu potvrdili, že závažným problémom v súčasnosti zostáva experimentovanie žiakov základných a stredných škôl s návykovými látkami, tak legálnymi, ako i nelegálnymi. Často ide o nefunkčnú copingovú stratégiu. Experimentovanie s návykovými látkami predstavuje veľké nebezpečenstvo vzniku závislosti. Akékoľvek užitie (vrátane prvokontaktu) môže mať za následok vznik akútnej intoxikácie a niešť riziko ťažkých otráv a ďalších problémov. Riziká užívania návykových látok sú rôzne. K najzávažnejším patria riziká zdravotné, pretože návykové látky (legálne i nelegálne) sa radia medzi rizikové faktory vzniku celého radu chorôb. Možno medzi ne zaradiť riziká pre psychické zdravie, ohrozenie kardiovaskulárneho systému, ďalej dýchacieho systému, poškodenie obličiek a i. Ďalšie riziká má injekčné užívanie návykových látok, ktoré sa spája s nebezpečenstvom šírenia hepatitídy či HIV. Nezanedbateľné sú aj úrazy a násilie (užívatelia sú tak obeť, ako aj agresori). Návykové látky sa často vyskytujú pri samovraždách a samovražedných pokusoch. Intoxikácia návykovou látkou môže vážne ohroziť zdravie a niekedy i život mladého človeka.

Podľa výsledkov nášho výskumu je najrozšírenejším problémovým správaním žiakov **fajčenie** tabakových cigariet, vyšší výskyt uvádzali učitelia stredných škôl ako základných. Aktívne i pasívne fajčenie tabakových cigariet so sebou prináša mnohé zdravotné riziká. Napriek legislatívnym obmedzeniam (napr. zákaz predaja cigariet osobám mladším ako 18 rokov) ide o návykovú látku pre deti a mládež dostupnú – cenovo i fyzicky. Naše zistenia korešponujú s výsledkami medzinárodného výskumu o zdraví školákov Health Behaviour in School-aged Children, ako aj Prieskumu TAD u žiakov základných

Tab. 1. Výskyt problémového správania žiakov základných a stredných škôl z pohľadu učiteľov (N = 384)

Výskyt problémového správania	nikdy		1 – 2x za rok		1 – 2x za mesiac		veľmi často, týždenne		priemer AM
	n	%	n	%	n	%	n	%	
fajčenie	68	17,71	148	38,54	22	5,73	146	38,02	2,64
pitie alkoholu	170	44,27	180	46,88	30	7,81	4	1,04	1,66
užívanie nelegálnych návykových látok	220	57,29	138	35,94	26	6,77	0	0	1,49
správanie s rysmi nelát. závislostí	195	50,78	124	32,29	25	6,51	40	10,42	1,77
agresívne správanie	46	11,98	147	38,28	100	26,04	91	23,70	2,61
šikanovanie	58	15,10	252	65,63	53	13,80	21	5,47	2,10
kyberšikanovanie	180	46,88	163	42,45	30	7,81	11	2,86	1,67
samovražedné konanie	286	74,48	97	25,26	1	0,26	0	0	1,26
sebapoškodzovanie	189	49,22	183	47,66	12	3,12	0	0	1,54
poruchy príjmu potravy	171	44,53	199	51,82	14	3,65	0	0	1,59
rizikové sexuálne správanie	270	70,31	101	26,30	12	3,13	1	0,26	1,33
záškoláctvo	84	21,88	121	31,51	99	25,78	80	20,83	2,46
krádeže	177	46,09	189	49,22	18	4,69	0	0	1,59
extrémistické prejavy	244	63,54	111	28,91	27	7,03	2	0,52	1,45
vandalizmus	122	31,77	167	43,49	72	18,75	23	5,99	1,99

a stredných škôl a ich učiteľov a Európskeho školského prieskumu o alkohole a iných drogách (ESPAD).

Odborníci (3, 4) upozorňujú na nové formy užívania nikotínu žiakmi (zahrievaný tabak, nikotínové sáčky, elektronické cigarety), ktoré žiaci vnímajú ako „neškodné“. Naši respondenti – učitelia, poukazovali aj na trend žuvania tabaku, tak u chlapcov, ako aj dievčat.

Pitie alkoholu žiakmi potvrdili vo výskume učitelia základných aj stredných škôl. Alkohol je návyková látka legálna a v spoločnosti tolerovaná, má významný podiel pri intoxikáciách detí a mládeže. Možno upozorniť na niektoré rizikové trendy v súvislosti s pitím alkoholu u detí a mládeže. Osobitne nebezpečné je nárazové pitie, tzv. binge drinking, keď mladí ľudia v krátkom čase vypijú veľké množstvo alkoholu s cieľom čo najrýchlejšie sa opiť. Ďalej tzv. drunkorexia, keď človek znižuje svoj energetický príjem z potravy, aby mohol vypíť viac alkoholu (keďže alkohol je kalorický), môže ísť aj o šetrenie finančných prostriedkov určených na stravu (typické pre deti a mládežna internátoch), aby sa mohli minúť na alkohol. Ďalším nebezpečným trendom, najmä u mládeže, je pitie alkoholu spolu s energetickými nápojmi.

Deti a mládež majú osobné skúsenosti okrem legálnych návykových látok aj s nelegálnymi, čo z pohľadu pedagógov potvrdili výsledky nášho výskumu. Medzi nelegálnymi látkami dominuje marihuana. V Českej republike podobne ako na Slovensku je extáza po marihuane druhou najčastejšie

vyskúšanou návykovou látkou, odborníci (5) uvádzajú, že hlavným rizikom pri intoxikácii alebo netolerancii je rozvoj sérotonínového syndrómu, hypertermia a vznik významnej arytmie.

Žiakov základných a stredných škôl ohrozujú aj tzv. nelátkové závislosti. **Správanie s rysmi nelátkových závislostí** uviedlo vyše 49 % respondentov – učiteľov. Ide o takú podobu návykovej choroby, keď sa závislosť nevytvorila od konkrétnej látky, ale od určitej činnosti a ďalších faktorov, ktoré sú s touto činnosťou spojené. Podstatou týchto porúch je chorobná túžba, návykovosť a kompulzivnosť. U dospelujúcich ide často o problém v súvislosti s online prostredím. V tejto vekovej kategórii najčastejšie ide o nadmerné používanie internetu, nie závislosť. Nadmerné používanie však jednotlivci škodí a môže sa rozvinúť excesívne používanie internetu až vyslovene návykové závislostné správanie (internetová závislosť). Pri excesívnom používaní internetu ide o nadmerné používanie internetu, ktoré vedie ku komplikáciám v rôznych oblastiach života. V oblasti zdravia môže ovplyvniť fyzické i psychické zdravie (sedavý životný štýl, nadváha, bolesti hlavy a chrbtice, zhoršenie zraku, chybné držanie tela, narušenie spánkového rytmu a pod.).

V tejto súvislosti je vhodné upozorniť aj na riziká online výziev (tzv. challenges). Okrem pozitívne zameraných však existuje veľké množstvo výziev, ktoré môžu (osobitne vo vekovej kategórii detí a mládeže) spôsobiť